

Název a adresa školy:	Střední škola průmyslová a umělecká, Opava, příspěvková organizace, Praskova 399/8, Opava, 746 01
Název operačního programu:	OP Vzdělávání pro konkurenceschopnost, oblast podpory 1.5
Registrační číslo projektu:	CZ.1.07/1.5.00/34.0129
Název projektu	SŠPU Opava – učebna IT
Typ šablony klíčové aktivity:	III/2 Inovace a zkvalitnění výuky prostřednictvím ICT (20 vzdělávacích materiálů)
Název sady vzdělávacích materiálů:	Technologie grafiky II
Popis sady vzdělávacích materiálů:	Technologie grafiky II, 2. ročník
Sada číslo:	A–03
Pořadové číslo vzdělávacího materiálu:	02
Označení vzdělávacího materiálu: (pro záznam v třídní knize)	VY_32_INOVACE_A–03–02
Název vzdělávacího materiálu:	Techniky tisku z výšky; dřevořez, dřevoryt
Zhotoveno ve školním roce:	2011/2012
Jméno zhotovitele:	Mgr. Lenka Kašpárková

Techniky tisku z výšky; dřevořez, dřevoryt

Plán učiva

- Úvod.
- Vysvětlení pojmu “tisk z výšky”.
- Charakteristické znaky tisku z výšky.
- Dřevořez.
- Dřevoryt.
- Otázky pro zopakování učiva.

Tisk z výšky

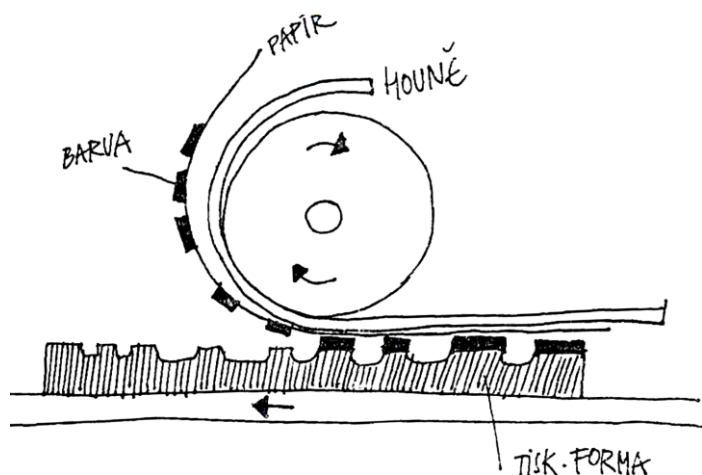
Techniky tisku z výšky jsou nejstarší skupinou tiskových technik. Jejich princip spočívá v tom, že z tiskové formy se odstraní netisknoucí místa. Na vyvýšená místa se nanese tisk. barva a otisknou se za přiměřeného tlaku na papír. Tlak vyvíjíme buď ručně (lžící či knihařskou kostkou) nebo v lisu. Pro tiskovou formu může být použito různých materiálů, které dodávají otištěné kresbě specifický charakter. Používá se dřevo, umělé hmoty, linoleum, sádrová deska, papír i kov.

Do skupiny technik tisku z výšky řadíme:

dřevoryt, dřevořez, linoryt, linořez, rytinu do sádrové Mässrovy desky, tisk z koláže a strukturální tisk, slepotisk, kovoryt, kovořez, frotáž atd.

Charakteristické znaky tisku

Pro tisk z výšky je typické ostře ohraničené (nereliéfní) přilnutí barvy na papíře. Tlakem při tisku se papír poněkud protlačuje, což je viditelné zejména na rubu. Podle míry protlačení formy regulujeme nastavení tlaku. Tisky z jedné formy neobsahují polotóny, množství barvy je po celé ploše matrice konstantní. Polotónů se dosahuje šrafováním či soutiskem z více desek (např. šerosvitový dřevořez). Limit u technik z výšky je 200 kusů.

Dřevořez (X1)

Tato technika patří do oblasti tisku z výšky.

V dřevořezu se do dřevěné desky řeze nožíky (oproti dřevorytu je to technika pracnější) a výsledkem je tmavá linie na světlém podkladu.

Dřevořez znali již Babyloňané a Egyptané. Do Evropy byl přenesen při křížových výpravách. Byly to z počátku tisky z destiček řezaných jako konturové kresby, které byly potom kolorovány. První evropské dřevořezy pochází z rozhraní 14. a 15. stol. a byly nalezeny ve Francii. Byly to malé obrázky, které nahrazovaly lidem náboženské tabulové obrazy. První datovaný dřevořez je sv. Kryštof z r. 1423. Dřevořezy byly často doplňovány textem vyrytým společně s kresbou do jedné desky. Nazývaly se **deskotisky**. Deskotisky byly slepovány zadními stranami k sobě na způsob leporela, čímž vznikaly tzv. **blokové knihy**. Jsou velmi vzácné, dochovalo se jich jen kolem sta exemplářů. Techniku dřevořezu zdokonalil malíř a vynikající grafik Albrecht Dürer (1471-1528), který se zasloužil o to, že grafika přestala být závislá na knize a stala se samostatným uměleckým oborem.

Největšího rozkvětu dosáhl dřevořez v 15. a v 16. stol. Z pérové kresby se postupně vyvinula technika

šerosvitová (polotónová). Šerosvitový dřevořez je založen na soutisku více desek, z nichž na jedné je konturová kresba, ostatní tvoří bohatou škálu odstupňovaných šedých tónů.

Z šerosvitového dřevořezu se vyvinul dřevořez barevný, kde jde opět o soutisk více desek, každá deska je vyryta pro jinou barvu.

Osobitým charakterem se vyznačuje dřevořez čínský a hlavně japonský. Dobou klasického japonského dřevořezu jsou léta 1615-1867. Nejvýznačnějšími představiteli jsou např. Nišikava Sukonebu, Suzuki Hanorubu, Kikgawa Utamaro (zakladatel barevného tisku), a zejména velký dovršitel této tradice Kacušika Hokusai („Sto pohledů na Fuji“, patnáctidílný skicák „Mangva.“). Jejich tisky ovlivnily tvorbu francouzských umělců konce 19. století, především malíře P. Gauguina.

Technologie:

Základním materiálem je homogenní dřevěná destička z měkčího dřeva (lípa nebo topol), která musí být dobře vyschlá. Výška může být libovolná, ale pro tisk v knihtiskovém stroji by výška neměla přesáhnout 23,56 mm.

Kresbu pauzujeme běžným způsobem, zrcadlově. Zpracováváme ji ocelovými noži s krátkou čepelí (viz. obrázek), řez musí být kónický. Materiál mezi liniemi vybíráme půlkulatými dlátky. Často se ponechává obvodový okraj, který jednak tvoří rámeček, ale také zabraňuje špinění větších vybraných ploch. Tisky zhotovujeme buď ručně pomocí kostice, nebo na knihtiskových lisech. Před tiskem je vhodné napustit desku lněným olejem nebo ji přetřít lihovým roztokem šelaku, aby nebyl povrch savý.

Dřevoryt (X2)

Objevitelem dřevorytu je Angličan Thomas Bewick (1753-1828), který poprvé použil pro zpracování dřevěné matrice místo nožů mědiryteců rydla. Bylo to v roce 1771, kdy Umělecká společnost v Londýně vypsalá soutěž o nejlepší dřevořez. Bewick získal cenu právě za svůj první tisk zpracovaný pomocí rydel.

Technika dřevorytu se také nazývá xylografie.

Rozeznáváme dva způsoby zpracování:

Faksimilový – rytec přesně orývá konturou předkreslenou kresbu.

Tónový – rytec volně přenáší polotóny lavírované kresby, malby nebo fotografie do systému čar.

Z našich řemeslných rytců ovládal dobře techniku dřevorytu Eduard Karel. Známé jsou i dřevoryty Maxe Švabinského, vynikajícím rytcem byl Cyril Bouda. Mistrem zejména barevného dřevorytu byl

bezesporu také Josef Váchal (1884-1969). Ze současných autorů se touto technikou zabývají např. Vl. Tesař, Bohdan Lacina a další.

Technologie:

Základem pro dřevoryt je destička z tvrdého dřeva, která musí být příčně řezaná z kmenové části stromu. Nejlepší pro dřevoryt jsou destičky skládané z menších hranolků, lepených k sobě léty do kříže. (viz. obr. na předchozí straně).

Výběr dřeva je omezený, protože kromě hustoty musí mít i rozměrovou stálost a jemný povrch. Z našich dřev je nejvhodnější zimostřez a hruška, z cizokrajných citroník nebo cedr.

Kresbu pauzujeme uhlovým papírem a vytahujeme tuší nebo temperou. Odstraňování netisknoucích částí se provádí rydly různých profilů (viz. obrázky vlevo). Rydlo ovládáme pevným sevřením v dlaní tak, aby palec s ukazovákem svíraly rydlo v blízkosti hrotu. Sklon k destičce určuje hloubku linie (obr. vpravo). Chyby se dají jen velmi těžko napravit, proto děláme v průběhu rytí zkušební otisky. Tiskneme stejně jako dřevořez. Nejlépe vyhovuje ruční papír, který bychom měli před tiskem mírně navlhčit. Normální (strojový) papír vlhčit nemusíme.

Dnes se dřevoryt uplatňuje především při tvorbě volných listů.

Otázky a úkoly pro zopakování učiva

1. Vyhledej na internetu reprodukce děl umělců, o nichž se v souvislosti s probíranými technikami hovoří (např. Dürer, Sukonebu, Hanorubu, Utamaro, Hokusai, Bewick, Švabinský, Váchal atd.).
2. Jaký je princip tisku z výšky?
3. Které techniky patří do skupiny tisku z výšky?
4. V čem se liší dřevoryt od dřevořezu?

Seznam použité literatury

- KREJČA, A.: *Grafické techniky*. Praha: Aventinum, 1995. ISBN 80-85277-48-4
- SMITH, R.: *Encyklopedie výtvarných technik a materiálů*. 1. vydání. Praha: Slovart, 2000. ISBN 60-7209-245-6
- Uměleckoprůmyslové museum v Praze: *Příběhy materiálů: Tisk a obraz* [online]. c2004, [cit. 3. 1. 2012]. Dostupný z: < <http://www.upm.cz/index.php?language=cz&page=204>>.